

Darija Rupčić, *Status ljudskog embrija pod vidom bioetičkog pluriperspektivizma*, Pergamena, Zagreb, 2013, 351 str.

U današnjem društvu rijetko je koja bioetička tema dinamičnija, kontroverznija i polemičnija od one o pobačaju, uz koju se nužno veže pitanje o statusu ljudskoga embrija i fetusa. Autorica knjige, Darija Rupčić, ovom problemu pristupila je s pluriperspektivističkoga stajališta, pojašnjavajući u uvodnome dijelu: »Bioetički pluriperspektivizam, koji je istaknut i u naslovu ove knjige, implicira da bioetika povezuje različite perspektive i pristupe u jedinstven duhovni horizont, odnosno da pluralizam perspektiva (pluriperspektivizam) jest metodološko polazište integrativne bioetike i njezina posebnost« (str. 19). Knjiga je razradena u četiri poglavlja: »Status ljudskog embrija u filozofskoj, etičkoj i antropološkoj perspektivi«, »Status ljudskog embrija u religioznoj perspektivi«, »Znanstveni pristupi statusu ljudskog embrija« i »Pravni aspekti statusa ljudskog embrija«.

U prvom poglavlju izdvaja se nekoliko dijelova vezanih uz pitanje o statusu ljudskoga embrija, koji se sagledavaju iz antropološke, filozofske i etičke perspektive. Prvi se odnosi na analizu antropološki suprotstavljenih stajališta koja se odnose na pitanje je li ljudski embrij ujedno i osoba. Drugi se tiče značenja i definiranja pojma osobe kroz povijest u razmišljanjima istaknutih filozofa poput Boetija, Aristotela, Kanta, Lockea i drugih. Središnjju misao poglavlja čini detaljna analiza pojma 'preembrij' te posljedice koje je taj pojam ostavio na znanost. Autorica prenosi kako ideološko i pragmatično podrijetlo rasprave o preembriju vuče korijene iz Velike Britanije koja se našla pred problemom tisuća zaleđenih embrija preostalih nakon *in vitro* oplodnje. Iz tog razloga 1984. godine

osnovano je Warnock povjerenstvo koje nudi rješenje za taj problem. »Priznaje se da je embrij ljudsko biće koje će se — ako bude uneseno u maternicu i ako ne bude ometano u svom redovitom razvoju — sigurno razviti kao čovjek, a istodobno se odobrava pogubno eksperimentiranje s njima, štoviše, odobrava se njihovo uništenje. Sve za volju raznih pokusa i unaprednja *in vitro* oplodnje« (str. 60). Također, Rupčić navodi kako je jedna od članica Warnock povjerenstva zagovarala eksperimente i istraživanja na ljudskim embrijima zauzimajući pritom stav da ljudski individualni život započinje tek pojavom primitivne pruge. »Dakle, zaslugom jedne od članica tog povjerenstva, Anne McLaren, nekoliko godina kasnije na 'znanstveno utemeljen' i 'uvjerljiv' način uveden je za stadij embrionalnog razvoja čovjeka od oplodnje do 14. ili 16. dana naziv 'preembrij'« (str. 71). Rupčić posebnu pažnju posvećuje detaljnom razmatranju izvješća Warnock povjerenstva, implikacijama na znanost kao i kritikama koje su uslijedile.

Drugo poglavlje odnosi se na rimokatoličko, židovsko, protestantsko i islamsko poimanje ljudskoga embrija. Svaku od navedenih religija autorica, u sažetoj formi, promatra odvojeno, od početaka do danas. Objašnjava na koji su se način, kroz koje spise i čija učenja stavovi o ljudskome embriju i pobačaju razvijali i mijenjali. Rupčić navodi i na koje se načine kažnjavao pobačaj u rimokatoličkoj i židovskoj religiji i tradiciji s obzirom na različite životne situacije. Zajednička je poveznica navedenim religijama u današnjem svijetu naglašavanje potrebe poštivanja i zaštite ljudskoga života, ali i dopustivost pobačaja iz medicinsko-zdravstvenih razloga.

U trećem poglavlju razmotren je status ljudskoga embrija iz biološke i medicinske perspektive. »Svi znanstvenici ističu jednu nepobitnu činjenicu,

a ta je da je već zigota jedna individua — jedinstven čovjek« (str. 155). Na tom temelju autorica gradi konstrukciju u kojoj brani važnost ljudskoga embrija od trenutka oplodnje argumentima koji proizlaze iz biomedicinskih znanstvenih istraživanja. Rupčić naglašava važnost mejoze koja donosi rekombinaciju gena i nasljednih svojstava u čemu se očitava jedinstvenost novoga ljudskog organizma te iznosi detaljnu analizu ljudskoga embrionalnog razvoja i njegova odvijanja kroz četiri faze: brazdanje, formiranje zametnih listića, formiranje organa i histološku diferencijaciju organa. Također, u ovom poglavlju razjašnjeno je što je primitivna embrionalna pruga i organogeneza te koju važnost imaju u vitalnome razvoju embrija. Autorica se osvrnula i na problem matičnih stanica, medicinsko–etičke dvojbe o istraživanjima preembrija kao i odnos žene i fetusa koje se u medicinskom vidu promatra kao dva odvojena pacijenta, suprotno dugogodišnjemu argumentu za pobačaj koji tvrdi da je trudna žena samo jedan pacijent. »Znanstvena je, dakle činjenica, koju svatko zdravim razumom može dokučiti da ljudski život započinje začećem, te da se nastavlja bilo intrauterino bilo ekstrauterino, sve do smrti. Bilo bi smiješno kolike bi velike »umne gimnastike« bile potrebne da se abortus, matične stanice i slične manipulacije ljudskim embrijem, prihvate kao nešto drugo, a ne oduzimanje ljudskog života. Međutim, ova je shizofrenična izlika neophodna jer dok je nova etika prihvaćena, stara još uvijek nije odbačena, dapače, pokušava se reanimirati ne bi li se opravdali razni zahvati i eksperimenti nad ljudskim embrijima« (str. 149).

U posljednjem poglavlju prikazani su pravni vidovi statusa ljudskoga embrija. Ubrzanim napretkom medicine u vidu zahvata na fetusu, fetalne terapije, genetičkoga inženjerstva, medicinski potpomognute oplodnje i pro-

blematike pobačaja postalo je nužno da pravo regulira društvene odnose i na tom području. »Danas je i u pravu, dominantno mišljenje da pobačaj nije ubijanje ljudskoga života, odnosno da nije isto što i ubojstvo, a to se potkrepljuje različitim argumentima. No, nije, niti u pravu, još uvijek iščeznuo stav da i embrij/fetus ima dignitet, te da treba imati zaštitu« (str. 195). Rupčić razmatra neka američka iskustva vezana uz sudske slučajeve, na primjer, *Dietrich vs. Northampton*, *Bonbrest vs. Kotz*, *Roe vs. Wade* i *Gordin vs. Gordin*, kao i implikacije koje su ti slučajevi imali na zakonodavstvo i društvo. Autorica nije zaobišla ni pravni status fetusa u Republici Hrvatskoj referirajući se na Ustav i postojeće zakone. Zaključuje kako oni »[...] garantiraju svakom čovjeku pravo da slobodno odlučuje o rađanju djece. To se pravo može ograničiti samo radi zaštite zdravlja. Iz navedenog proizlazi da fetus ima pravo da bude rođen i da ima kvalitetan život. Međutim, ovo tumačenje nije nipošto jednoznačno. Upravo suprotno, oko tih se stvari na različitim razinama pojavljuju brojne kontroverze« (str. 225).

Posljednji dio knjige nosi naslov »Prilozi« i dolazi nakon zaključka koji sažeto pobrojava najvažnije dijelove svakoga poglavlja. U »Prilozima« čitatelji se mogu detaljnije informirati o zakonskim odredbama vezanim uz status i zaštitu ljudskoga embrija. Šest »Priloga« sadrži: »Zakon o medicinskoj oplodnji (2009)«, »Zakon o izmjenama i dopunama zakona o medicinskoj oplodnji«, »Njemački zakon o zaštiti embrija (originalan tekst)«, »Njemački zakon o zaštiti embrija (prijevod s njemačkog na hrvatski jezik)« i »Zakon o medicinski potpomognutoj oplodnji«. Knjiga *Status ljudskog embrija pod vidom bioetičkog pluriperspektivizma* djelo je hrvatske teologinje Darije Rupčić (1975.), koja je navedenom temom stekla stupanj magi-

stra znanosti u znanstvenom području humanističkih znanosti i znanstvenom polju filozofije 2010. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Opaske koje je moguće iznijeti vezano uz ovo djelo dotiču nekoliko segmenata. Prva se tiče nedostatka poglavlja u kojem bi se pisalo statusu ljudskoga embrija iz sociološke perspektive, koja bi ujedinila istraživanja iz navedene pluriperspektivističke perspektive, u kojoj bi bilo zanimljivo pročitati i zaključno istraživanje u kojem bi čitatelji mogli uvidjeti izravne posljedice uništavanja embrija po društvo putem statističkih podataka o broju uništenih embrija.

Rupčić u prvome poglavlju oštro kritizira pojam *preembrij* (stadij embrionalnoga razvoja čovjeka od oplodnje do 14. ili 16. dana u kojem se dopušta eksperimentiranje) jer se njime nije čije dostojanstvo i pravo embrija kao osobe, ali ne ustručava se koristiti ga u nastavku knjige, osobito u trećem poglavlju,

u dijelu koji prikazuje medicinsku perspektivu.

Posljednji dio knjige pod nazivom »Prilozi« nepotrebno zauzima prostor od sedamdesetak stranica. Mogao je biti zamijenjen kratkom preporukom za daljnje čitanje i istraživanje na jednoj kartici teksta na kojoj bi bili navedeni naslovi šest zakona od kojih su »Prilozi« sastavljeni.

Autoricu svakako treba pohvaliti za opsežno istraživanje u trećem poglavlju koje se odnosi na biološki i medicinski pristup statusu ljudskoga embrija.

Imajući na umu opseg stranica te autoričin stil pisanja, u knjizi su izneseni zanimljivi argumenti od kojih, nažalost, jedan dio nije dovoljno elaboriran te se lako može podvrgnuti kritici.

Knjiga se preporučuje svakomu tko uvida koliko je osjetljivo i važno pitanje statusa ljudskoga embrija u današnjem svijetu.

Martina Labaš